

Paradoksalu, psichologijos „gimimas“ Lietuvoje yra siejamas su organizacine psichologija – 1969 m. Vilniaus universitete pradėtos inžinerinės ir darbo psichologijos studijos, tačiau šiandien ši profesija stokoja savo profesinio tapatumo, neturi jokio valstybinio reglamentavimo, o organizacijos dažnai nežino kaip pasinaudoti organizacijų ar verslo psichologų siūlomomis naudomis.

2022 m. balandžio 29 d. Lietuvos psichologų kongreso metu, Lietuvos psichologų sąjungos Organizacinės psichologijos komitetas kvietė į diskusiją „Organizacinių ir verslo psichologų profesinės veiklos teisinis reglamentavimas Lietuvoje“. Diskusijos metu pristatyta profesinės veiklos reglamentavimo situacija Lietuvoje ir užsienyje, aptarti diskusijos rengėjų ir dalyvių klausimai, mintys ir idėjos.

Psichologų profesinės veiklos reglamentavimo situacija Lietuvoje ir užsienyje

Psichologų bendruomenė vis dar laukia LR psichologų praktinės veiklos įstatymo. Vis dėlto, tuo pat metu skirtingų krypčių psichologų profesinė veikla bandoma reglamentuoti kitais dokumentais pvz., medicinos psichologų reglamentavimas (LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas V-627, galiojanti suvestinė redakcija 2021 02 03) ar mokyklose dirbančių psichologų reglamentavimas (Švietimo ir mokslo ministro įsakymai ISAK-1549, 2005 07 22 ir V-1215, 2011 07 05). Svarbu pažymėti, kad Lietuvos profesijų klasifikatorius (LPK) organizacinę psichologiją atskiria nuo kitų profesijų. Tiesa, egzistuoja ir tam tikri šios profesijos bei kompetencijų aprašai (skelbiama mokinių ugdymo karjerai informacinėje sistemoje, Lietuvos universitetų, rengiančių šios srities specialistus, puslapiuose (VDU, VU ir MRU) bei Lietuvos psichologų sąjungos puslapyje). Vis dėlto, tai nėra teisės aktai, todėl organizacinių ir verslo psichologų profesinė veikla išlieka neregamentuota.

Organizacinių ir verslo psichologų situacijoje keletose Europos šalių ir Jungtinės Amerikos valstijose yra aiškesnė. Pavyzdžiui, Austrijoje, organizaciniams psichologams keliami reikalavimai prižiūrimai praktikai bei nuolatiniam kvalifikacijos kėlimui. Šalyje įteisintas klinikinių, sveikatos ir organizacinių psichologų registras. Organizaciniams psichologams jis nėra privalomas, tačiau dauguma šioje srityje dirbančių psichologų yra užsiregistravę. Vokietijoje yra reguliuojamos 7 psichologų profesinės kvalifikacijos (klinikinė, konsultavimo, edukacinė, organizacinė ir kt.). Visoms profesinėms kryptims yra privalomas registras. Tuo tarpu Jungtinėse Amerikos valstijose tiek klinikiniams, tiek ir organizaciniams psichologams yra privalomos profesinės veiklos licencijavimas. Keliami aukšti reikalavimai išsilavinimui (socialinių mokslų (psichologijos) srities daktaro laipsnis), nustatyti reikalavimai prižiūrimai praktikai (apie 3000 valandų) bei privaloma išlaikyti egzaminą (virš 200 klausimų).

Reikalingi, tačiau neapibrėžti

Organizaciniai ir verslo psichologai – reikalingi organizacijoms, tačiau Lietuvoje neturintys savo aiškios vietos. Diskusijos metu kalbėta, kad tokią situaciją galėjo lemti klaidingas/siauras psichologų veiklos supratimas t. y. jų darbas galimas tik asmens sveikatos priežiūros įstaigose (pvz., klinikinis psichologinis įvertinimas, psichologinės intervencijos ligoms ir sutrikimams gydyti, ligų ir sutrikimų prevencija ir sveikatos stiprinimas). Kitaip tariant, psichologas yra siejamas su liga, sutrikimu, gydymu. Todėl natūralu, kad organizacijoms tokia pozicija atrodo iš esmės netinkama. Iš kitos pusės, tikrai ne paslaptis, kad stebimas painus organizacinės psichologijos tyrimų ir praktikos santykis su žmogiškųjų išteklių valdymu, vadyba. Egzistuoja ilgas sąrašas su organizacine psichologija susijusių, tačiau kitaip besivadinančių specialybių. Ir jų darbas atrodytų apima tas pačias sritis, pvz., atrankų organizavimą, tarpininkavimą, sprendžiant vidinius ir išorinius organizacijos ginčus bei konfliktus, darbuotojų ir organizacijų švietimą ir ugdymą.

Dar viena galima priežastis, kodėl organizacinių ir verslo psichologų profesinė veikla sulaukia mažiausiai reglamentavimo, yra susijusi su profesinės veiklos rizika. Sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių medicinos psichologų veiklos rizika yra akivaizdi, kadangi dirbama su pažeidžiamais asmenimis, grupėmis. Organizacinės ir verslo psichologijos srityje atrodytų šios rizikos nėra, arba ji mažesnė. Tačiau ar tai tiesa? Ar netinkamai organizuota atranka (atliktas kandidato įvertinimas) negali sužlugdyti asmens karjeros? gyvenimo? Ar netinkamai atliktas tyrimas organizacijoje negali pakenkti visai organizacijai?

Reikalingi, tačiau niekur nepriskirti

Jeigu kitos, Lietuvoje jau reglamentuojamos, psichologijos sritys turi valstybės paskirtas institucijas skirtas jų priežiūrai, tai organizaciniai ir verslo psichologai yra niekur nepriskirti. Pavyzdžiui, medicinos psichologai glaudžiai bendradarbiauja su Sveikatos apsaugos ministerija, mokyklų psichologai su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija t. y. būtent šios institucijos formuoja ir nustato jų veiklos gaires. Remiantis panašiu principu, organizacinių ir verslo psichologų profesija tikėtina galėtų būti reguliuojama Ekonomikos ir inovacijų ministerijos. Žemiau pateikiami keli Ekonomikos ir inovacijų ministerijos veiklos tikslai susiję su organizacinių ir verslo psichologų veikla (galiojanti suvestinė redakcija 2022-01-01):

8.14. analizuoja žmogiškųjų išteklių pokyčius ir poveikį ekonomikos plėtrai, rengia ir teikia Vyriausybei, kitoms valstybės institucijoms ir įstaigoms pasiūlymus dėl palankios ir konkurencingos žmogiškųjų išteklių aplinkos formavimo;

8.19. sudaro ir tvarko reglamentuojamų profesijų sąrašą;

8.21. organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja žmogiškųjų išteklių politikos įgyvendinimą, rengia, organizuoja ir įgyvendina žmogiškųjų išteklių plėtros priemones.

Psichologijoje trūksta aiškumo

Diskusijos metu aptarta, kad aiškus organizacinių ir verslo psichologų (taip pat ir kitų specialybių) profesinės veiklos reguliavimas pirmiausia įneštų aiškumo – kas yra bendra visoms psichologų specialybėms, o kas yra tik tam tikros, konkrečios (klinikinės, sveikatos, teisės, mokyklinės, organizacinės ar verslo psichologijos) srities veikla. Aiškumo specialistams ketinantiems tapti organizaciniu ar verslo psichologu – kokios karjeros perspektyvos pvz., ką galima daryti įgijus organizacinio ar verslo psichologo magistro laipsnį? Aiškumo klientams, organizacijoms ir visuomenei – profesijos tikslas, svarbiausios profesinės veiklos sritys, profesijai reikalinga kvalifikacija, teisės, pareigos ir kompetencijos.

Apibendrinimas

Galima būtų teigti, kad reglamentavimo stoka – problema, bet nebūtinai sprendimas. Vis dėlto, reikėtų suprasti, kad reglamentavimas visų pirma reiškia valstybės pripažinimą, kad organizacinio ir verslo psichologo profesija yra svarbi ir reikalinga. Taip pat pažymėtina, kad ryškus savo profesijos tapatumas yra būtinas jai išlikti ir vystytis. Organizaciniai ir verslo psichologai, visu pirma yra PSICHOLOGAI – žmonių elgsenos ir psichikos ekspertai. Organizaciniai ir verslo psichologai daro poveikį asmenis, grupėms, organizacijai. Jiems privalu išmanyti skirtingas organizacijos veiklos sritis, žmogaus reakcijas į priimamus sprendimus bei darbuotojų tarpusavio sąveikos dėsningumus. Iš esmės tai ir atskiria juos nuo kitų, susijusių, tačiau kitaip besivadinančių specialybių.

Pokyčiams reikia laiko, neišvengiamai bus susiduriama su pasipriešinimu. Tam tikrais atvejais tas pasipriešinimas gali būti susijęs su informacijos nesupratimu arba jos stoka. Gali būti išvelgiamos grėsmės (tikros arba įsivaizduojamos), arba gali būti pasipriešinama vien dėl to, kas teikia/ siūlo pokytį. Reikia labai aiškiai įrodyti savo naudą. Ir patiems organizaciniams ar verslo psichologams rūpintis organizacinės/ verslo psichologijos, kaip unikalios profesijos, vertės sklaida.

Daugiau informacijos galite rasti čia:

- http://www.mukis.lt/mod/sarasai/aprasai_prof/ifr.php?id=475
- <http://www.psichologusajunga.lt/lps/admin/spaw2/uploads/files/Darbo%20ir%20organizacij%20psichologo%20kompetenciju%20aprasas.pdf>
- <https://www.europsy.eu/quality-and-standards/europsy-basic/national-requirements>
- <https://www.asppb.net/default.aspx>